

א-11 שנינו במשנה: אמר לי, מה זה עקיבא?! אין דנין כאן מקל וחומר, [לפי שאין דנין קל וחומר מהלכה]:

איבעיא להו לבאר דברי רבי עקיבא:

האם הכוונה היא **שעצם כשעורה** שהנזיר מגלח עליה **הלכה** למשה מסיני היא, כי

מה זה עקיבא?! והרי אין דנין כאן מקל וחומר, שאין דנין קל וחומר מהלכה, ומפרש לה בגמרא.

וכשבאתי והרציתי הדברים לפני רבי יהושע, אמר לי: אכן יפה אמרת, אלא כן אמרו הלכה למשה מסיני.⁽⁹⁾

והרא"ש תמה על זה שם, היות ויש לנו לומר "דיו לבא מן הדין להיות כנדון", וביאר שצריך לומר לפי אותו תירוץ: לא אמר רבי עקיבא את הקל וחומר אלא לדברי רבי אליעזר, אבל רבי עקיבא עצמו גמרא גמיר שהוא מגלח על רביעית דם.

והמאירי כתב כאן: "ואף על פי שרבי עקיבא אף באהילו אומר כן, כמו שהתבאר למעלה בשמועת ששה דברים, מכל מקום לדברי חכמים הוא אומר כן, כלומר: לדידי אף באהילו מגלח, אלא לדידכו במגעו מיהא מגלח"; ואולם לשון התוספות לקמן נז א הוא: מעצם כשעורה בעי ללמוד שיגלח על אוהל רביעית דם", "ארזי הלבנון".

ב. יש להעיר: לפי שיטת התוספות שיש ללמוד בקל וחומר אף על טומאת אוהל, הרי יש לפרוך את הקל וחומר, כי רובע קב עצמות יוכיח, שהוא מטמא באוהל ואין הנזיר מגלח על אהילו, וראה "ארזי הלבנון" אות שלג.

ומה שלא למד קל וחומר על גולל ודופק שהוא מטמא באוהל ואין הנזיר מגלח אפילו על אהילו, פירש ב"קראן אורה", משום שגולל ודופק אין מטמאים במשא.

ג. אף ממשנה זו הוכיחו האחרונים, שאותן טומאות שאין הנזיר מגלח עליהן דבר תורה הם ולא דרבנן [ולא כפשטות לשון הרמב"ם, ראה הערה בעמוד זה], שהרי אם כן איך נלמד בקל וחומר.

9. לפי מה שנתבאר בהערה לעיל בשם רבינו

הלכה דעל חצי לוג באוהל הנזיר מגלח ולא על רביעית, ובא ללמוד מקל וחומר דעל רביעית על כל פנים במגע ומשא מגלח, מקל וחומר מעצם כשעורה, וגם וכו' הא לענין אהלו ליכא קל וחומר דמצנין למימר "דיו לבא מן הדין להיות כנדון".

ביאור דבריו הוא, דבתחילה הקשה: אפילו אם תמצוי לומר שיש ללמוד בקל וחומר אף על אהילה של רביעית דם, [ויש ליתן בזה טעם, משום שאף כי בעצם כשעורה אינו מגלח על אהילה, היינו משום שאינו נטמא בה, אבל רביעית דם שהוא נטמא בה הרי הוא מגלח אף על אהילה], מכל מקום, הרי בהכרח שרבי עקיבא מודה שנתקבלה הלכה בדם, שאם לא כן למה לי קל וחומר, וכי למה לא יגלח כיון שנטמא, וצריך לומר שההלכה נתקבלה שלא לגלח ולא נתפרש בה בהדיא שלא לגלח אף על מגעה ומשאה,, וסובר רבי עקיבא מכח הקל וחומר שלא באה ההלכה למעט אלא את הנטמא באהילה; ושוב הקשה: "דיו לבא מן הדין להיות כנדון".

ומדברי הגמרא לעיל נב ב משמע נמי שהוא מגלח על אהילה, שהרי כבר יתא שם נשנו ששה דברים בדיני טומאה שהיה חלוק רבי עקיבא עם חכמים, וביניהם רביעית דם הבאה משני מתיים, ומקשה שם הגמרא ד"שבע הויין" כמבואר כבר יתא [ראה שם], ולתירוץ אחד בגמרא, אין המספר כולל אלא את אלו שהנזיר מגלח על אהילן, הרי שעל רביעית דם - לרבי עקיבא על כל פנים - הנזיר מגלח על אף על אהילה.

מעיקר הדין לא היה צריך הנזיר לגלח עליה, (1) ורביעית דם הרי אנו באים ללמוד מקל וחומר מעצם כשעורה שיהא הנזיר מגלח אף עליה, ואין דנין קל וחומר מהלכה.

או דילמא: רביעית דם שהיא מטמאת באוהל הלכה למשה מסיני היא ואין לה מקור בתורה, (2) ומעצם כשעורה אנו באים ללמוד קל וחומר על רביעית דם כיון שהיא חמורה ממנה לענין טומאת אוהל —

ואין דנין קל וחומר מכח חומר שהוא הלכה למשה מסיני, כלומר: אם החומרא היא הלכה למשה מסיני, אינו נחשב חומר לעשות על ידו קל וחומר.

תא שמע דתניא בהדיא: עצם כשעורה הלכה היא שהנזיר מגלח על מגעה ועל משאה, ורביעית דם מקל וחומר אנו באים ללומדה, ואין דנין קל וחומר מהלכה.

הדרן עלך פרק כהן גדול

עקיבא איגר, שאף לרבי עקיבא נתקבלה הלכה, יהיה ביאור דברי רבי יהושע שנתקבלה הלכה בהדיא שלא לגלח אף על מגעה ומשאה של רביעית דם.

1. א. משום שבתורה נאמר גבי נזיר: "על כל נפשות מת לא יבוא" ואין לנו ללמוד שהנזיר מגלח אלא על אותן טומאות המטמאות בביאה דהיינו בטומאת אוהל, תוספות ולהרמב"ם בפרק ב מטומאת מת דרך אחרת במה שאמרו: "עצם כשעורה הלכה", ראה שם].

ובפשוטו, הוא הדין שכל איסורו של הנזיר ליטמא בעצם כשעורה אינו אלא הלכה למשה

מסיני, אלא שמכל מקום אסור הוא כיון שאין ימי הטומאה עולין לו, ועובר על "בל תאחר".
ב. יש לתמוה: עד שאנו לומדים קל וחומר מעצם כשעורה שהלכה היא, למה לא נלמד בקל וחומר מרובע הקב עצמות שהוא מטמא באוהל, והנזיר מגלח על מגעו ומשאו אף כשאין בו עצם כשעורה, כמבואר לעיל נג ב!?

2. ביארו התוספות: דלית להו "על כל נפשות מת לא יבא [באוהל המת; האמור בכהן גדול]" לרביעית דם, דאדרבה משמע דם חצי לוג, שהוא שיעור שתי נפשות [רביעית דם לכל נפש, ראה שבת לא ב].

פרק שני נזירים

הקדמה לשתי המשניות הבאות:

א. הנזיר שנטמא הרי הוא סותר את ימיו הקודמים, ומגלח ביום השביעי ומביא למחרת קרבנות טומאה, ואם איחר תגלחתו הרי זה מביא קרבנותיו אפילו בו ביום, ובלבד שיקדים תגלחתו, ויש מן האחרונים הסוברים שהוא לעיכובא; ואחר כך מונה נזירות טהרה ומביא קרבנותיו: חטאת עולה ושלמים כולם מן הבהמה.

ב. קרבנות הטומאה הן: חטאת העוף, עולת העוף ואשם; ולדעת משנתנו: החטאת מעכבת את חלות נזירות הטהרה, ואילו העולה והאשם אינם מעכבים.

ג. חטאת העוף באה בכל מקום אפילו על ספק, אבל אינה באה בנדבה; ואף עולת העוף יכול אדם להביא – אם ירצה – בספק, ובלבד שיביאנו בתנאי שאם אינו חייב בה תהא לנדבה, שהעולה באה בנדבה; אבל האשם לדעת משנתנו אינו בא בתנאי נדבה.

ד. נזיר שהוא ספק טמא, אינו יכול לגלח לטומאתו עד שימלאו ימי נזירותו, שהרי ספק הוא לו שמא טהור הוא, והרי הוא

אסור בגילוח; ואף לכשימלאו ימי נזירותו צריך הוא להביא תחילה קרבן אחד על כל פנים, ואחר כך יגלח, שאם נזיר טהור הוא, תהא תגלחת זו "תגלחת טהרה".

מתניתין:

שני נזירים – שקיבלו עליהם סתם נזירות של שלשים יום ביחד – (3) **שאמר להן עד אחד: ראיתי אחד מכם שנטמא, ואיני יודע איזה מכם.** (4)

ונמצא כל אחד מהם ספק נזיר טמא, שחייב לגלח ולהביא קרבן טומאה; ואין שניהם יכולים להביא קרבן טומאה כקרבן חובה, משום שרק האחד טמא ונמצא קרבנו של השני שהוא חולין בעזרה. (5)

וגם אינם יכולים לגלח לאחר שבעה, היות והאחד הרי טהור הוא, ועד שלא ייזרקו דמיו של קרבן טהרה אחד אינו יכול לגלח; וקרבן זה אין שניהם יכולים להביאו בתורת חובה כדי להתיר להם לגלח, שהרי האחד טמא הוא, ועדיין אינו חייב בקרבן טהרה עד שיביא קרבן טומאה וימנה נזירות חדשה, היות והימים הראשונים נפלו; (6) ולפיכך:

5. מלבד חטאת העוף, שיש לדון אם יכולים הם להביא שנים מאחר שהיא באה אף על הספק, או שמא: כיון שהאחד ודאי טהור, אי אפשר לומר לשניהם להביא קרבן טומאה על הספק.

6. בהערה בסוף המשנה יתבאר שלכאורה

3. המפרש; וראה מאירי ורע"ב בפירוש המשניות ורש"ש כאן.

4. כתבו התוספות: צריך לומר שהן שותקין, שאם היו מכחישים אותו לא היה נאמן, כדאמרינן בקדושין [סה ב] "עד אחד בהכחשה מי מהימן".

שהרי אחת הנזירות נסתר מחמת הטומאה ואין אנו יודעים של מי, ומביאים במלאת ימי הנזירות קרבן טהרה אחד שיעלה למי שהיה טמא וצריך עכשיו קרבן טהרה, וכדמפרש ואזיל.

ואומר: אם אני הוא הטמא [שהייתי טמא], קרבן טומאה שהבאנו כבר — היה שלי, וקרבן הטהרה שהבאנו כבר היה שלך שהרי כך התנינו בתחילה, וזה שאנו מביאים עכשיו יהא לקרבן טהרתי.

ואם אני הוא הטהור, קרבן הטהרה שהבאנו כבר היה שלי, וקרבן הטומאה שהבאנו כבר היה שלך — שכך התנינו, וזה שאנו מביאים עכשיו יהא לקרבן טהרתך.⁽⁹⁾

בשותפות הוא נקנה, ולא נתבאר למה לא יוכלו לקנות מלכתחילה שני קרבנות - אחד להקריבו במלאת ימי הנזירות הראשונה, והאחד להקריבו במלאת הנזירות השניה - ויתנו בשעת הקניה שיהיה כל קרבן למי שהוא מחוייב בו באמת, ואין כאן שותפות וצורך להקנאה כלל, ויש לומר שזו היא דעת התוספות.

9. תוספת ביאור:

במשנה לקמן נט ב שנינו לדעת בן זומא, שכאשר מת אחד מהם אחר שנולד ספק הטומאה, כך יעשו:

יביא זה שנותר חטאת העוף הבאה על הספק [וכן עולת העוף בתנאי של נדבה; ואשם אינו מביא כלל, שאינו מעכב], וכדי להתיר לו את התגלחת יביא תחילה עולת בהמה בתנאי של נדבה; ולאחר שלשים יום יביא שוב עולת בהמה מספק על תנאי של נדבה ויביא עוד את שאר קרבן טהרתו; ואילו כששניהם חיים לא אמר בן זומא לעשות כן [ויביא כל אחד לעצמו את הכל], וצריך ביאור הטעם!?

הרי אלו השנים צריכים הזאת שלישי ושביעי וטבילה, ומגלחין במלאת ימי נזירותם, ותגלחת זו היא תגלחת טהרה לאחד, ותגלחת טומאה לשני —

ומביאין שניהם כאחד קרבן טומאה וקרבן טהרה, שיעלה האחד לטמא והאחד לטהור, וכדמפרש ואזיל.⁽⁷⁾

ואומר כל אחד על חבירו: ⁽⁸⁾ אם אני הוא שהייתי טמא, הרי קרבן הטומאה יהא שלי, ואילו קרבן הטהרה יהא שלך.

ואם אני הוא הטהור, קרבן טהרה יהא שלי, וקרבן הטומאה יהא שלך.

וסופרין שניהם שלשים יום לנזירות טהרה,

יכולים הם גם באופן אחר לצאת ידי חובתם, ראה שם.

7. לשון המשנה "מגלחין ומביאין" משמע שהם מגלחין קודם הבאת הקרבנות; ואולם היות ואינם אלא ספק טמאים, ותגלחת הטהרה הרי היא אחר הבאת הקרבן, ולפני זה אסורים הם בתגלחת, נמצא, שאין הם יכולים לגלח עד שיביאו תחילה קרבן טהרה להתירם בתגלחת, ואחר כך יגלחו שניהם, ואחר כך יביאו את קרבן הטומאה [כי קרבנות הטומאה הם אחר התגלחת]; וראה "ארזי הלבנון" אות ד.

8. מאירי; והתוספות כתבו: לאו דוקא נקט "ואומר", אלא זה יקרב לשם מי שהוא, וזה יקרב לשם מי שהוא, וב"ק"ן אורה" כתב: ולי נראה, כיון שלקחו הקרבנות בשותפות, צריכין שיאמרו בפירוש דנותן לו חלקו בקרבן שכל אחד מחוייב, ראה שם; וראה עוד בחידושי רבי פרץ.

ונראה מדברי ה"ק"ן אורה" שקרבנם בהכרח

גמרא:

משום שאנו מעמידים אותו בחזקת טהרה.

(10)

מקשה הגמרא: קתני במשנתנו: "שני נזירים שאמר להם [אחד] ראיתי אחד מכם שנטמא ואיני יודע איזה מכם מגלחין ומביאין קרבן טומאה":

ואמאי?!

והרי כל ספק טומאה ברשות היחיד שהוא טמא — מהיבא ילפינן לה [מנין אנו לומדים]? מסוטה שהיא טמאה מספק!

קיימא לן: ספק טומאה ברשות היחיד הרי הוא טמא, ספק טומאה ברשות הרבים הרי הוא טהור.

מקור הדין שספק טומאה ברשות היחיד הרי הוא טמא, הוא מסוטה שנסתרה וספק אם נבעלה, שאמרה תורה [במדבר ה יג] "והיא נטמאה", וממנה למדנו לכל ספק טומאה ברשות היחיד שהוא טמא.

דעת התוספות בסוגייתנו, שטעם ספק טומאה ברשות הרבים שהוא טהור, הוא

הרבה, על כן אמרו שיעשה בדרך הנזכר במשנה ולא יפסידו כלום" וראה עוד שם על המשנה השניה; [וראה גם לשון המאירי אחר שפירש את המשנה הראשונה, שכתב בתוך הדברים: "ונמצא עכשיו שלא הפסידו כלום בקרבנותיהם"].

ואולם בתוספות בגמרא שעל המשנה הבאה - למבואר ב"ארזי הלבנון" היא "הגהה" - איתא, וכן במאירי במשנה הבאה מבואר, שאי אפשר במשנתנו לעשות ככן זומא, ואף שיש בזה עדיפות, שהרי אם מביאים קרבן שלמים אחד, יצטרך הכהן להמתין בהנפת החלב עד שיגלחו שניהם [שהתנופה היא אחר התגלחת], ויש לחוש לסרחון החלב; אלא שלא ביארו לנו הראשונים למה אי אפשר לעשות ככן זומא.

10. וכן היא דעת התוספות בסוטה כח ב ד"ה מכאן, ובמסכת עבודה זרה לז ב ד"ה הא; אבל בתוספות במסכת נדה ב א, ובחולין ט ב ד"ה התם מבואר, שגזירת הכתוב היא לטהר ברשות הרבים אפילו במקום שאין להעמידו בחזקת טהרה, וכן היא דעת ראשונים נוספים.

והניחא מה שאין עושים כן בקרבן הטומאה, יתכן שאין יכולים שניהם להביא חטאת העוף על הספק, כיון שאחד מהם ודאי טהור, וכל שכן שמן הראוי להשתתף באשם, שאם לא כן לא יביאו כלל; אבל את קרבן הטהרה בתנאי של נדבה לכל אחד ואחד [וכמו שאמר בן זומא] למה לא יעשו?!

ובסוף המשניות בשולי פירוש "מלאכת שלמה" על משנתנו נדפס פירוש החכם ה"ר יהוסף אשכנזי ז"ל, ושם כתב: "והנה על זה הדרך לא הביאו אלא קרבנות נזירות שלהם וקרבן טומאה אחד ולא הפסידו כלום, אבל אילו היה כל אחד מגלח בפני עצמו, היה כל אחד צריך להביא שני פעמים קרבנות הטהרה, וקרבן טומאה פעם אחד, כי היה אסור לגלח תגלחת הראשונה אם לא היה מביא קרבן טהרה תחילה, כי שמא טהור הוא, והטהור אסור לגלח עד שיביא קרבן טהרתו תחילה, וגם בתגלחת השניה היה צריך להביא קרבן טהרה, כי שמא טמא היה בגילוח הראשון, וקרבנות הטהרה שהביא בתגלחת הראשונה היו קודם לנזירותו ולא עלו לו, ולפי זה היה מפסיד

דקתני: ואיני יודע איזה מכם, ולשון זה ב-ת משמע שמעולם לא ידע, ואילו היה הוא ביניהם בהכרח שידע אלא ששכח.

שמע מינה!

שנינו במשנה: שני נזירים שאמר להן אחד, ראיתי אחד מכם שנטמא ואיני יודע איזה מכם, מגלחין ומביאין קרבן טומאה:

א. אסרה התורה להקיף את פאת הראש, שנאמר [ויקרא יט כז] "לא תקיפו פאת ראשכם", ומה היא הקפה: זה המשוה צדעיו לאחורי אזניו ולפדחתו, "צדעיו" הוא השיער הרבה וגדל סמוך לאזנים, ומאחורי אזניו חלק הוא ואין שם שיער, וכן בפדחתו אין שיער, וכשנוטל אותם שבצדעיו דהיינו פאת הראש, ויהיה חלק בלא שיער, נמצא שהוא שוה לאחורי אזניו ופדחתו, [תוספות לעיל מא א]; ובסוגייתנו יתבאר דין מי שגילח את כל ראשו ["הקפת כל הראש"] אם הוא עובר ב"לא תקיפו".

ואם כן: מה פוטח אין שם — במקום הסתירה שהוא מקום הספק — אלא בוועל ונבעלת, אף כל ספק טומאה ברשות היחיד שהוא טמא, אינו אלא כגון דאיכא בי תרי [שהיו שני אנשים] בלבד.

אבל הכא הרי: שני הנזירים והאי דקאי גביהון [העד שעומד אצלם] הא תלתא [הרי שלושה איש].⁽¹¹⁾

ואם כן: הוה ליה ספק טומאה ברשות הרבים, וכל ספק טומאה ברשות הרבים הרי ספיקו טהור, ולמה צריכים הם להביא קרבן טומאה?!⁽¹²⁾

אמר רבה בר רב הונא: משנתנו עוסקת באומר העד: ראיתי מרחוק טומאה שנוזקה ביניכם, והיות ואין הוא במקום הספק, אין כאן ספק טומאה ברשות הרבים.⁽¹³⁾

אמר רב אשי לסייע: דיקא נמי מלשון משנתנו כתירוצו של רבה בר רב הונא:

13. א. כתב הרא"ש שהעד היה עומד במרחק ארבע אמות, וראה מה שכתב המאירי.
ב. הקשו התוספות: "אם כן - שרשות היחיד היא - יביא כל אחד קרבן טומאה ודאי, דכל ספק טומאה ברשות היחיד שורפין עליה תרומה", [וכן מביא הוא קרבן, ואינו חולין בעזרה]?!
יש לפרש קושייתם בשני אופנים:

האחד: למה די להם בקרבן טומאה אחד, יביא כל אחד קרבן בפני עצמו; וכן היא פשטות לשונם.

השני: משמע לתוספות ככוונת המשנה, שאף אם רצו להביא כל אחד קרבן בפני עצמו אין הם יכולים; ועל זה הוקשה להם: כיון ש"ספק

11. ראה תוספת דברים בענין זה במאירי.
12. לשון הגמרא משמע, כי מאחר ש"רשות היחיד" היא דוקא בשני אנשים, שוב ממילא יש לנו לטהר לגמרי כאשר יש שלושה אנשים משום "ספק טומאה ברשות הרבים".

ולפי שיטת התוספות בסוגייתנו, שספק טומאה ברשות הרבים שהוא טהור הוא משום שמעמידים אנו אותו בחזקת טהרה, ניחא היטב לשון הגמרא, כי מן הדין היה לנו לטהר אף ספק טומאה ברשות היחיד משום חזקת טהרה, אלא שגזירת הכתוב היא לטמא ברשות היחיד, ואם כן כל שאינו בכלל "ספק טומאה ברשות היחיד", ממילא הוא טהור משום חזקת טהרה, ואין אנו צריכים לשם "רשות הרבים" כלל.